

Nézőpontok

Lehet tévedni meg hülyeségeket csinálni, de hazudni nem

- *Hobóval (Földes László) beszélget Jankovich Andrea és Jankovich Tibor -*

Ha mint művész, nem mondod ki vagy nem csinálod meg, amit akarsz, azért, mert hátha azt félreértelmezik, vagy mert ártó lehet, akkor nem lehetsz szabad.

- *Nemrégiben megkaptad életed első állami kitüntetését.¹ A tv-híradóban azt mondtad: „Nem is tudom, hogyan fogok tudni ezzel együtt élni.” Mit értettél ez alatt? Mi változott a kitüntetéssel?*

- *Hobo: Ebben az országban sem az iróniának, sem az öniróniának nincsenek hagyományai. Azt, amit én csinállok a *Hobo Blues* Bandben, a *Lombardozziban* vagy az *I Love You Budapestben* vagy amiket írok, azokat többnyire nem értik. Ez valószínűleg két okból adódik: lehet, hogy nem vagyok elég tehetséges, vagy nem elég figyelmesen hallgatják, olvassák azt, amit csinállok. Az, hogy kitüntettek, semmit nem változtatott meg abban, amit csinállok. Nem vehette el a kedvem, mert a kedvem semmi nem tudja elvenni, de nem is hozhatta meg, hiszen el sem ment. Jólesik, mert eddig bármilyen típusú berendezkedéstől csak rosszat kaptam. Jólesik azért is, mert *Göncz Árpádtól* kaptam, akit makulátlan embernek tartok. Számomra nagyon fontos visszaigazolás ez arról, hogy azok a nagyon kemény emberi és morális csaták, amiken keresztülmentem, nem voltak hiábavalók. Másrészt pedig ezzel nem lehet mit kezdeni. Kaptam egy lovagkeresztet. Mit csinállok vele? Eddigi életemben két díjat kaptam még a kommunizmusban a rádiótól. Tudom, hogy manipulatív, sunyi dolog volt, ezért azokat a WC-ben tartom sztereóban.*

- *Hogy látod 15 évi zenélés után azt, amit egész fiatalon kezdtl: mi változott a fiatalok érdeklődésében? Megismertél sok fiatal, elsőként a saját korosztályodat, majd később egy másikat, és most megint más fiatalság csatlakozik hozzád.*

- *Úgy gondolom, hogy kulturálisan egyre igénytelenebbek. Nem érdekli őket sem a színház, sem az irodalom és a zenének az a fajtája sem, amely igazán gondolatokat ébreszt.*

- *Ezt a véleményedet honnan szűrted le?*

- *Onnan, hogy játszom, és hogy régen leginkább azért jöttek el, amit csinállok, most meg azért, hogy engem lássanak. És ha már ott vannak, nem igazán érdekli őket. Nem mindenki persze, de sokkal többen vannak, mint 4-8-12 évvel*

¹ A beszélgetés időpontja 1995. február.

ezelőtt. Általában 4 évenként van egy ilyen váltás, és most éppen az van. Nekünk szerencsénk van, mert a mi közönségünk nem csak egy társadalmi osztályból vagy egy generációból adódik össze, ezért azt mondhatom, hogy a krémje, az mindig marad. Tehát vannak, akik most már 40 évesek, 30 évesek meg huszonévesek, a fiatalabbak közül pedig azok jönnek, akik nem fogyasztják az MTV-t, ezt az agybilincset, a visszafordított baseballsapkát, Coca-Cola-kultúrát, hanem valami mást keresnek. Mi azért nem vagyunk bajban, szemben olyanokkal, akik esetleg most kezdik és hasonlót akarnak csinálni, mivel nekünk már sok év alatt összegyűlt egy alap. A fiatalok közül pedig mindig jönnek olyanok, akik a dolog érzelmeire és értelmére is kíváncsiak, nem csak azért jönnek, hogy ott legyenek.

– *Tehát változtak a fiatalok indítékai, hogy régebben miért mentek Hobo-koncertekre és miért mennek most?*

– Igen, régen jelentett valamit és most nem jelent. Régen egyfajta kívülállóságot, szembenállást, ítéletet jelentett az akkori rendszerrel szemben. Az nem baj, hogy ez már nincs. A dolog ne valami ellen szóljon, ne valami ellen jelentsen valamit, hanem önmagában. Az sokkal fontosabb, hogy ne legyen kulturális vagy politikai terror, mint hogy a *Hobo Blues Band*nek vagy a rockzenének vagy bármilyen művészetnek legyen funkciója. A szabadság sokkal fontosabb, mint a művészet. Azonban a dolog önmagában is jelent valamit. Ma már minden CD-t, minden videokazettát meg lehet venni, bárhova el lehet menni a világon, lehet koncertezni és koncerteket látogatni itt és máshol, és rengeteg ember idejön. Tehát a dolognak többé nincs az az aurája, hogy ez tiltott vagy nehezen elérhető, esetleg valamivel szemben jelent valamit.

A világ minden országában, ahova az amerikai kultúra betört, az első időszakban teljesen tönkretette az ottani kultúrát. Amerikában nincs is semmi, csak ez a szar. Csak nagyon ritkán van egy jó színházi előadás, csak Hollywood van, és az egész ország – 240 millió ember – ül a tévé előtt mindennap és nézi. Ez a világ is arra tart, csakhogy ez Európa, és itt mások a kulturális gyökerek. Lehet számítani arra, hogy az emberek nem adják föl. Azonban azok, akik már ebbe születnek bele: video és computer és utazás a világban, azok ezt habzsolják, mert hiszen ezt eddig nem lehetett. És készen kapják szinte előrerágva a McDonald's kaját, a L. A. Lakers kabátot, a Guns n' Roses sapkát meg a nem tudom én micsodát, és ez nekik nagyon jó. Ezt látják a televízióban. Már a kicsik is mindenféle gépi szörnyetegeket látnak a rajzfilmekben, és persze nem olvassák már el a Grimm-meséket, nem is beszélve a népmesékről. Ezért mi a vesztes oldalon vagyunk, én ezt tudom. Száz év múlva senki nem fog olvasni. Az irodalomnak meg a költészetnek teljesen vége. Az emberek nem fognak olvasni, hanem nézik a videót, nézik a filmeket. Csak annak majd olyan színvonalúnak kell lennie.

– *Biztos vagy ebben?*

– Biztos. Ez nem kultúra kérdése, hanem egy technokráciai váltás. 6-8 éves gyerekek nyomkodják a computereket, ami marha jó, és ha majd annak meglesz a megfelelő művészete ugyanúgy, ahogy az irodalom, a színház vagy a blues vagy a rockzene megvolt a saját korosztályának, akkor ezzel nincs baj. Az is lehet progresszív. Ez bizony abszolút szubkultúrába fog lemenni. Hogy valaki azt a formáját választja majd a közlésnek, hogy kézzel fog egy tollat és papírra írja a verseit, az elenyésző lesz ahhoz képest, hogy mások kamerával vagy valamilyen technikai eszköz segítségével fognak fogalmazni. Ez világos, erre tart a világ. De

lehet, hogy annak a kornak majd megint lesz saját progresszív művészete, de ez a jelen pillanatban nem látszik. A közönség pedig, hát, örül ennek a technikai forradalomnak, amiben most benne van.

Azok a gyerekek, akik Nintendo-játékokon nőnek föl, és akiknek nem mesél az anyjuk, hanem lerakja őket a video elé, ahol kergeti a macska az egeret három órán keresztül, és ha vége van, kivesszik a kazettát és beraknak egy másikat, a gyerek pedig baromira élvezi, mert hiszen ez nagyon hatásos, szóval ezekről a gyerekekről nagyon nehéz elképzelni, hogy olvasni fognak, már olyan értelemben, hogy elolvasnak egy Szophoklész-t, vagy megnéznék egy Shakespeare-t, és könnyű elképzelni, milyen kicsi töredékük lesz, akik zenélni fognak, akik például bluest játszanak. Ezzel szembe kell tudni nézni.

– *Mit gondolsz, azok a fiatalok, akik mégiscsak járnak a koncertekre, miben különböznek ezektől a fiataloktól?*

– Ezt nem tudom, mert csak azon keresztül tudom lemérni, amit én csinálok, hiszen én annyira dolgozom, hogy nem érek rá máshová elmenni. Játsszom színházban, írok, stúdióban vagyok, és játszom két különböző zenekarban.

Nem igazán tudom, hogy a számomra szimpatikus *Kimnowak* vagy *Herfli Dawidson* zenekar koncertjeire milyen emberek járnak, még ennyire sem vagyok informálva.

– *De hogy a te koncertjeidre kik járnak, azt látod. Egyre több fiatal. Mi az, amiért ők odamennek?*

– Azt tőlük kell megkérdezni, nem tőlem. Szerintem azért, mert amit mi csinálunk, az egyre jobb. Művészileg jobb, sokkal jobban játszom, énekelek és írok szöveget, több mindent tudok, mint tudtam 10 vagy 15 évvel ezelőtt. Nem azért jönnek többen, mert az egyik lemez jobban sikerült, mint a másik. Ez a zenekar sohasem volt jó lemezleadó zenekar és sose lesz. Nem ez a mérce, hanem ami történik. Döbbenetes dolog, hogy 33 éves koromban kezdtem el játszani, és játszottam 15 éves embereknek és most 50 évesen is játszom 15 éves embereknek. Hogy miért jönnek el, azt nem tudom, én nem vagyok önelemző. Számomra az is döbbenetes dolog, hogy az emberek a *Hobo Blues Band*-ről mint egy folyamatos dologról beszélnek. Azok a dolgok, amik számomra fontosak, az *Eörsi*-est, a *Ginsberg*-est, a *Jim Morrison*-műsor, a *József Attila*-előadás a *Katona József Színház*ban, és most jön a *Viszockij*. Ez egy vonulata a dolgoknak, a *Hobo Blues Band*-től függetlenül. Ezek a dolgok hozták a közönséget, jöttek olyan emberek, akik a színházból ismertek, és akik nem tudták, hogy milyen a HBB. Régebben ez fordítva működött, a HBB közönsége elolvasott vagy megnézett a színházban olyan dolgokat, amiket én játszottam, mert én fontosnak tartottam őket. De az, hogy színházba járó emberek is eljönnek HBB koncertre, ez újdonság.

– *Tudatosan célzol meg egy réteget?*

– Sosem céloztam meg, rég meg is buktunk volna. Ha mindig a középiskolás réteget céloztuk volna meg – már négy ilyen szakasz lement –, akkor a szónak a manuális értelmében sokkal sikeresebbek lettünk volna. Akárcsak a *Dolly Roll* vagy az *EDDA*, aki a tinédzsereknek játszik. Ezt persze nem pejoratív értelemben értem, van, aki azt a fajta lelkivilágot jól ismeri. Én mindig azt csináltam meg, amit gondoltam, ezért nagyon sok mindenről lemondtam, saját lemezeikről is azért, hogy a *Ginsberg*- vagy a *Morrison*-lemez megjelenhessen, melyekkel egy fillért nem

kerestem, mert egyiket sem én írtam. Az ember fontosnak tart bizonyos mestereket és a saját mondanivalóját. Úgy gondolom, hogy nincsen egyetlen olyan társadalmi réteg vagy egyetlen generáció sem, amelyik kizárólagosan jellemző lenne a *Hobo Blues Band* közönségére. Sosem voltunk csöves zenekar és sosem képviselünk senkit. Az, hogy csöves zenekarnak tartottak, meg fekete báránynak, ezek újságírói elnevezések. Nem a *Hobo Blues Band* szándékát jelentették, hanem azt a fajta értelmezést, amit újságírók kölcsönöztek neki. Ezek sok esetben dicséző jellegűek is voltak, azonban mindig az újságíróktól származtak. Én feketén-fehéren megmondom, soha életemben nem vettem a bátorságot, hogy magamon kívül bárkit is képviseljek. Ez azt jelenti, hogy az összes ilyen címkék, hogy a *Hobo Blues Band* az csöves vagy értelmiségi, azok mind belemagyarázások.

– *Egy olyan zenésznek, aki tanárember, van-e felelőssége abban, hogy a fiatalok számára mit nyújt, és ha van, milyen ?*

– Úgy gondolom, hogy nekem mint tanárnak semmilyen felelősségem nincs, mert amit csinálok, az semmilyen értelemben sem tanítás.

Egyetlen morális kötelesség van, az, hogy nem szabad hazudni. Ha mint művész, nem mondod ki vagy nem csinálod meg, amit akarsz, azért, mert hátha azt félreértelmezik, vagy mert ártó lehet, akkor nem lehetsz szabad. Amit mondasz, fel kell hogy vállald. Ez pedig egyetlen egy dolgot vet fel; a hazugság kérdését. Lehet tévedni meg hülyeségeket csinálni, bukni és megbukni dolgokkal, de hazudni nem. Az ember a hazugságokkal minek állna ki, miért mondana olyasmit, amiben nem hisz? Lehet hazudni, ha az ember úgy hazudik, hogy nem tudja, hogy hazudik. Én nem hazudok. Ez nem azt jelenti, hogy mindig igazam van. Dehogyan van igazam. Nem hazudok, de hát ez nem egy nagy eredmény. Azt gondolom, hogy ez egy becsületes nulla, és ezt komolyan mondom. Vannak nagyon komoly profetikuss emberek, akik nagy igazságokat tudnak, én ezeket nem tudom. Az, hogy valaki nem hazudik, az a becsületes nulla, az még nem tehetség és nem karizma.

– *Mégis sokan példaképüknek tartanak téged.*

– Az elég baj. Én nem vagyok követendő példa. Mindig csak tagadtam. Nem jó dolog, mikor az embernek tagadnia kell egész életében és nincs mit elfogadnia. Én egy küszködő, szenvedő, nagyon nehéz sorsú és nagyon nehéz ember vagyok. Csinálok a dolgomat, jöjjenek el, figyeljenek oda rám, de ne higgyenek bennem. Magukban higgyenek. Nem másokban kell hinni, hanem magadban. Meg kell találnia az embernek magát.

– *Te mindig megpróbáltál intellektuális zenét játszani....*

– Én ezt nem tartom intellektuálisnak. *Jim Morrison* költészetét – akit egyébként nem tartok jó költőnek – inkább látomászerűnek tartom, semmint intellektuálisnak. Az ő misztikája inkább a szabadságából adódik, és nem abból, hogy ő intellektuális gondolkodó volt. Azt hangsúlyozom, hogy a legjobb dal, amit írtam, a Bolond levele a kisfiúnak című szám, ami egyébként nem blues. Az a legelvontabb és legtisztább, és az egyetemi tanártól az útszéli csavargóig mindenki érti. Úgy gondolom, azok a dolgok az igaziak, amelyek mindenki számára érthetőek, bármilyen korosztályba tartozzon, bármilyen iskolai végzettséggel rendelkezzen is. Ezt nagyon nehéz elérni, legtöbbször nem szokott sikerülni. Ez persze nem a közönség hibája. Azonban azt, amit csinálok, nem tartom intellektuálisnak,

magát a blues zenét és a rock zenét sem tartom annak. Az, hogy a dolog elvont és nem hülye, attól még nem intellektuális.

– *De mindenképpen érték.*

– Igen, de lehetséges, hogy az intellektuális fogalmat nem ugyanúgy értelmezzük. Énnekem az a legnagyobb hibám, hogy azt, aminek nincs elég jó szövege, azt nem tartom elég értékesnek. Pedig lehetséges, hogy egy nagyon erős érzelmi töltéssel – hiszen a zene érzelmi műfaj – ugyanazt el lehet érní. Csak hát én úgy gondolom, hogy a Reszket a Hold a tó vizén – akármilyen szépen éneklük –, azzal nem lehet mit csinálni, az akkor is csak Reszket a Hold a tó vizén.

– *Mennyire tartod fontosnak a közönséggel a személyes kapcsolatot?*

– Nem tartom igazán fontosnak. Minden, ami nem a színpadon történik, az másodlagos. Minden azután jön, amit a színpadon csinálsz, vagy ami esetleg azt megelőzi, hogy megírod a számokat. A közönségnek egy része Magyarországon ahhoz van hozzá szokva, hogy a zenekarral barátkozik. Be lehet menni az öltözőbe, és az előadás előtt vagy után közvetlen kapcsolatot lehet találni a zenészekkel. Velem ezt nem azért nem lehet megtenni, mert bennem góg van, hanem mert számomra az előadás nem akkor kezdődik, amikor felmegyek a színpadra, és nem akkor végződik, amikor lejövök. Ha nem állok neki lucskosan, a saját verítékemben fürödve, vigyorogva beszélgetni, ettől beképzeltnek és elutasítóknak tartanak. Holott inkább úgy érzem, talán ők nem adják meg azt a tiszteletet, amit egy színésznek megadnak, hogy amikor vége az előadásnak, bemegy, lemosakszik, és ha megvárja valaki a művészbejárátnál, akkor ad neki autogramot vagy beszélget vele. Másrészről viszont sokkal közvetlenebb a kapcsolatom a közönséggel, mint egy színésznek, aminek fantasztikus előnyei és kockázata is van, hiszen a közönség bármikor belevatkozhat a műsorba, és ezt leginkább agresszívan teszi. Ezzel el tudnak rontani sok estét és ezt gyakran meg is teszik. Ennek beláthatatlan következményei vannak mind az előadásra, mind a lelkiállapotomra vonatkozóan. Tehát a közönséggel való kapcsolat kétélű dolog, de ez másodlagos. Nem te vagy a fontos, hanem az, amit csinálsz, az előadás. Amikor a türelmemet vesztetem, nem azért vesztetem el, mert engem bántanak meg, hanem a dolgot nem hagyják, amit csinálok. Fontosabbnak tartom azt, amit csinálok saját magamnál. Ez nagy hiba.

– *Népművelőnek tartod magad?*

– Nem. Az, hogy értékeket közvetíték, az mániákus dolog, nem népművelés. Én még mindig ott tartok 50 évesen is, hogy nem nyugszom bele a szarba. Tudom, hogy túl vagyok a pályám csúcán és lefelé megyek. Ennek ellenére egyre jobban érzem magam, mert egyre intimebb térben játszom, kocsimákban, klubokban.

– *Köztudott, a saját iskolás éveidről, hogy elég nehezen viselted őket.*

– Megdönthetetlen axiómaként jellemezte a 14–18 éves időszakomat, hogy bementem a középiskolába, bejött egy tanár és azt mondta: Na akkor talán vegyünk egy kálium-permanganátot. Ez volt az első óra, az első napon, és én már tudtam, hogy rossz helyen vagyok. Börtönben éreztem magam középiskolás koromban. Ez az érzés négy évig tartott. Az már elég szomorú, ha az embernek 14–18 éves koráig számolnia kell strigulákkal – mint *Monte Cristo* Ifj. várában –, hogy még hány nap van hátra, hogy eljőjön a 18. életéved, amikor hazamész és azt mondod, hogy na, akkor most köszönöm, innentől kezdve szabad vagyok és elhagyom a szónak a legszelebb értelmében is a családomat. Onnantól kezdve vállalom a

saját életemet. Legendásan hangzik, de nagyon rossz érzés. Annál is szarabb, hogy négy évig készülsz arra, hogy ezt megtehesd.

– *Mi volt a legkibírhatatlanabb az iskolában?*

– Az, hogy valami olyasmivel kellett foglalkozni – mivel ez vegyipari technikum volt, nem gimnázium –, ami nem érdekelt. A hét hat napján 75–80%-ban szaktárgyak voltak. A heti 30 órából volt kb. 6, amit ki lehetett bírni (testnevelés, történelem, magyar), a többi 24-et nem (kémiai technológia, szerves kémia, szervetlen kémia, géptan, fizikai kémia, matematika, fizika stb.). Azért ahhoz ez nagyon rossz arány, hogy éveken keresztül csináld.

– *Akkor ezt az iskolát nem te választottad?*

– Nem, persze hogy nem. Apám úgy gondolta, hogy a vegyiparé a jövő, és ezért kellett ebbe az iskolába járnom.

– *Elképzelhetőnek tartod-e, hogy az iskolákban személyesebb legyen a hangulat?*

– Hogyne, de ez mindig tradíció kérdése, és az nincs. Amikor én középiskolába jártam, az iskolához tartozásnak egy bizonyos értelemben még volt jelentősége. Az egyik iskolában ez a sport volt, a másikban a kultúra. Volt kerületi és budapesti kosárlabda-, kézilabda-, labdarúgó- és röplabdabajnokság. Ezekben mindben játszottam. Volt valami, ami az iskolához kötötte a gyerekeket, de az is csak egy vékony kis jég volt, kezdett kialakulni és tönkrement azóta. Néhány helyet kivéve nincsenek tradíciók. Amíg tradíciók nincsenek, addig nagyon nehéz elképzelni, hogy egy iskolának meglegyen a saját arculata. A tanterv sem kialakított, a középiskolai és az általános iskolai tanárok és általában a pedagógusok annyira alá vannak értékelve a társadalmi ranglétrán, hogy az döbbenetes. Én magam is voltam tanár, és tudom, hogy mennyit kerestem, és ahhoz képest sötét bunkók hány nullával kerestek többet az összegek végén. Amíg a tudás és a pedagógus nincs megbecsülve, addig nem alakul ki tradíció. A középiskolákban az egész tanári kar nőkből áll, ami nem helyes pedagógiai szempontból, fele-fele arányban kellene lenni nő és férfi tanároknak. Amíg nincsenek kialakult erkölcsök, addig nemlétező, megfoghatatlan dolgok irányítják a tanárokat is, amiből nehéz elképzelni, hogy valaha egy azonos nemzeti kultúra képe kialakuljon.

– *Mire gondolsz, mik mozgatják a tanárokat?*

– Általános elvek vannak, meg átlagról alkotott elképzelés. Az a probléma, hogy az átlag az igazából nem az átlag, hanem az alja. Mert az átlag az azt jelenti, hogy mindenki el tudja végezni, mindenki megfeleljen neki. Aminek pedig mindenki meg kell hogy feleljen, az nem a közepes értéke valaminek, hanem az alja. Mert a közepesért már valamit teljesíteni kell. A probléma ott van, hogy minimális teljesítménnyel vagy látszatteljesítménnyel lehet osztályzatokat kapni, iskolákat elvégezni. Az értékelés nincs rendben, és ez nem köthető a tanárok személyéhez, hanem társadalmi kérdés. Aki nem tud összeadni vagy nem tud helyesen írni, azt nem szabad átengedni az általános iskola megfelelő osztályából. Aki nem alkalmas arra még, hogy általános iskolába járjon, azt nem szabad engedni. Hiszen ez ment évtizedeken át, és ennek még évtizedekig meglesznek a következményei. Nincsenek tradíciók. Nem félnek attól, hogy nem felelnek meg egy társadalmi elvárásnak, magyarul: nem félnek attól, hogy nem teljesítenek. Ha nem végzem el, nem végzem el. Nincsen ösztönözve, hogy elvégezze, hogy akkor ő maga lehet több. Nincsenek

meg ezek az értékek. Ismerek olyan embert, aki negyedszer járja a hatodik osztályt, és nem érdekli, hogy 6 valaki legyen, és most már 17 éves, és nem hogy a nyolcadikat, de a hetediket sem fejezte be. Hiába fogadnak hozzá magántanárt, ő csak ül és bámul, de nem érdekli.

– *Véleményed szerint a tudás kezdi elveszteni fontosságát?*

– Hát az már nem kezdi, az már elég régóta nem fontos. Mert az átlag volt az érdekes, vagyis az, hogy mindenki egyenlő legyen. Ez egy alapvető szemléleti hiba. Ne legyen mindenki egyenlő! Nem kell egy bunkóval egyenlőnek érezni magunkat, aki lusta, nagy a pofája és lop. A sajnálat az egy dolog, meg az, hogy gondoskodni kell róla, hogy ne haljon éhen. De egyenlő ne legyen egy tanárral. És amíg ez a dolog leforog, addig több generációnak el kell tűnnie a süllyesztőben, hogy valami kikristályosodjék az alján, amire már lehet építeni. Ez persze sokáig fog tartani. Az a diák, aki most szakmunkásnak tanul, annak a tanára nem tanítja meg pontosan, hogy az adott szerszámokat hogyan kell használni. Mert a tanárt sem érdekli annyira. Az inas már nem veszi át a fogásokat a mestertől, mert a tanár már nem mester. Hiányzik a munkának, a szakértelemnek és egy csomó mindennek a tradíciója. A linkség az átlag, és egyenlősi volt itt, ami persze messze nem volt egyenlősi, hanem hazugságra épült az egész. Protekcióra és hazugságra. Most a pénzre épül, de a pénz a protekcióhoz képest mégis megfoghatóbb dolog. És aztán elérkezik egy pillanat majd, amikor csak a pénz számít, de a pénzt csak tehetséggel és tudással lehet megszerezni. Harminc évvel ezelőtt az amerikai fekete lakosság egy ezrelékét nem lehetett látni a közéletben, a televízióban, a showbusinessben, és most nézd meg, hogy mit csinálnak. Mennyire érdekes látni, hogy ők is meg tudják csinálni. Elérkezik majd a pillanat, amikor beláthatatlan lehetőségek lesznek a tudás megszerzését és felhasználását illetően. Aki akar valamit csinálni, aki keresi helyét a világban, vagy pénzéhes, annak meg kell tanulnia ezt vagy azt, mert akkor tud pénzt keresni. Tehát tudni fog valamit, és amikor az ember már tud valamit, akkor tartja magát valamire, és másokat, akikről tudja, hogy azok többet tudnak, mint ő, szintén tartja valamire, és akkor kialakul a tisztelet és valamiféle értékrend, ami a tradíció, ami most nincs. Mert eddig mindenki azt nézte, hogy protekcióval hogy juthat ehhez vagy ahhoz, most pedig azt, hogyan tud privatizálni, valamit ügyeskedve megszerezni, de nem az igazi tehetségénél, képességénél fogva dolgokhoz jutni.

– *Te fiatal korodban soha nem felettél meg apád elvárásainak. A te fiad mennyire felel meg a te elvárásaidnak, vannak-e egyáltalán elvárásaid vele szemben?*

– Nincsenek. Egyetlen kötelességem van az, hogy ott legyek mögötte, hogy bármikor visszatérhessen hozzám, ha bajban van, vagy támaszkodhasson rám egész életében, de oda menjen és azt csináljon, amit akar. Semmilyen elvárásom nincsen. Maga válassza ki magának, amit akar, csak tanuljon! Azt csinálja is. Olyasmit csináljon, amit szeret, és ne azért, mert azt kell. Semmilyen értelemben nem szólok bele az életébe. 22 éves. Sose szoltam bele. Mindig elé tettem azokat a dolgokat, amiket elé tudtam tenni, és azokból ő választott vagy elutasította őket. Ez a választás egyik formája, hogy az egyiket elutasítod, a másikat megfogod. Így telt el 22 év. Nagyon örülök, hogy nagyon kevés olyan dolog van, amiben hasonlít rám. Nem akartam, hogy olyan legyen, amilyen én vagyok, és ez sikerült is. Kevés sikeres dolog van az életemben, ez az egyik.